

AD BİLİMİ YAZILARI: 7 KONYALI ÖĞRENCİLERİN AD VE SOYADLARI

'Ad Bilimi Yazıları' dizisinin dördüncü yazısı, 2008 yaz ortalarında kaleme alınmıştı. O ve takip eden yazıda güney illerimizin öğrencilerinin OKS ve ÖSS sonuçları ile ilgili olarak verilen gazete ilanlarından yola çıkarak bazı değerlendirmelerde bulunmuştuk. 'Konyalı öğrencilere ne oldu?' diyebilecek dostlarımızın çıkacağını göz önüne alarak da, onların ağızlarına bir parmak bal çalmıştık: "Şimdi Erdemli'deyim, iki Konya gazetesini günlük olarak ayırttırıyorum. Eğer onlarda da bu tür ilanlar varsa değerlendireceğim." Yazımızın özü buydu.

Allah eksikliklerini göstermesin, tatil aylarında davetlerimizi kabul edip ziyaretimize gelen yakınlarımız olur. Tabii eli boş gelinmeyeceği (!) için, bir isteğimizin olup olmadığını sorarlar. Ben de, mahallemizdeki gazeteciye uğrayarak biriken gazetelerimizi alıp getirmelerini rica ederim. Önce, küçük kızımın damadım geldiler ve biriken *Merhaba* ile *Memleket* gazetelerini getirdiler. Daha sonra eski kaptanım Mehmet Anadol ile eşi geldiler; sağ olsun, onlar da aynı gazetelerin yeni sayılarını getirdiler. Böylece biz bir yandan KonTV'den aldığımız haberleri bir de bu iki gazetemizden okuma fırsatını yakaladık. Ve gördük ki bizim gazetelerimizde de cicili bicili ilanlara bolca ve sayfalar dolusu yer verilmiş. Biz de sözümüz tutmak üzere, oğullarımızın ve kızlarımızın adları ve soyadları ile ilgili değerlendirmemizi bir arada vermeye karar verdik. Bakalım çocuklarımıza ne gibi adlar

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

vermişiz? Acaba ilgi çekici soyadlarımız nelermiş?

Öncelikle hemen şunu belirtelim. Bütün listelerde henüz ne *Aleyna* var, ne de *Sıla*... Onlar daha ilköğretim ilk basamaklarını tırmanmakla meşgul... Kızlardan artış gösteren Elif, Zeynep ve İrem eskiden de konulan adlardı; erkek adlarından da, Arda artış gösterirken askerlik yoklamasına bile başlamıştı.

İlanların dilinden anlamak her zaman kolay olmuyor. Fotoğrafsız Uğur'un, Görkem'in kız mı, erkek mi olduğunu, siz nasıl çözersiniz? Onun için iki cinsiyete konulabilecek adlar ile ne olduğunu anlayamadığımız adları, fotoğrafları yardımıyla belirlediğimizi ifade etmeliyiz.

Kız öğrencilerimizin adları

Ülkemizde en çok kullanılan kız/kadın adlarının ilk beşe girenlerini bir daha hatırlatalım: *Fatma*, *Ayşe*, *Emine Hatice*, *Zeynep*.

Acaba, ilanlara konu olan kız çocuklarımızın adları arasında bu sayılanlar var mı, varsa sayıları nedir?

Fatma, *Emine* ve *Hatice* adları birer öğrencide görülüyor. *Ayşe* adı tek olarak kullanılmazken iki öğrencide ad ikilemesi olarak görülmektedir: *Ayşe H.* ve *Ayşe Gül*. *Zeynep* adına ise rastlanılamamıştır.

Betül ve *Merve* dörder, *Şeyma*'nın üç defa görüldüğü bir düzenlemede *Ayşe* ve *Zeynep*'in olmaması dikkati çekmektedir.

Öbür geleneksel adlar da pek fazla görülüyor; onlardan da *Raziye* iki öğrencide görülüyor. Bu tür adların tamamına yakını Türkçe olmayan adlardır. İçlerinde eskiden beri kullanılan olduğu gibi (*Betül, Hayrün-nisa, Müslime*, vb.) son yıllarda ortaya çıkmış olanlar da (*Beyza, Büşra, Şeyma*, vb.) vardır. İşte bu gruba giren öbür adlar: *Aliye, Esmâ (2), Firuzan, Mevhibe, Pakize, Rüveyda, Sefa, Semiha, Şerife, Şükriye*.

Bunların yanında yine Türkçe olmakla birlikte kullanım alanı ve sıklığı ile dikkati çeken adlar vardır: *Elif (2), Esra, Hülya, Nermin, Neşe, Nur (2), Yasemin*.

Aşağıdaki adlar genellikle Türkçe olanlardan seçilmiştir. Birleşik ad olanların da (Cansu, İlknur) bu arada ele alındığı hatırlanmalıdır. *Burcu, Cansu, Filiz, Gizem, Gökçen, İlknur, Özge, Pınar (2), Tuğba, Tuğçe*.

Kız adlarında görülen ikililerin bazılarında adların biri ilk harfiyle gösterildiği için ne olduğu bilinmemektedir. Sayıları fazla olmayan bu adlardan *Ayşe* ile ilgili olanları yukarıda ele almıştık.

Nur adı hem yalnız kullanılması, hem de ad ikilemeleri olarak görülmesi açısından dikkati çekmektedir:

Nur: *Nur (2), Bilge Nur, Maide Nur, Rüveyda Nur, Sema Nur*. *Nur* adı, aslında daha çok birleşik olarak görülürdü: *Fatmanur, Ayşenur*, vb. Acaba ilan sayfası düzenlenirken hata mı yapıldı, yoksa gerçekten bütün adlar, ad ikilemesi şeklinde mi yazıldı, bilemiyoruz.

Erkek öğrencilerimizin adları

Ülkemizde en çok kullanılan erkek adlarının ilk beşe girenlerini de bir daha hatırlatalım: *Mehmet, Mustafa, Ahmet, Ali, Hüseyin*.

Bu adların başarılı öğrencilerimizin adları arasındaki yeri nedir?

Mehmet adı üç öğrencide yalnız olarak görülmektedir. Ad ikilemesi olarak da sadece *Mehmet Ali* vardır. Ancak *Mehmet* olarak algılayabileceğimiz ad ikilemeleri pek fazladır. *M. Gökhan, M. Lütfi, M. Sami*. Bu üç addaki M'leri *Mustafa* vb. ad olarak düşünülmesi zayıf bir ihtimaldir.

Mustafa adı da *Mehmet* adıyla yarışacak bir zenginliğe sahiptir. Ad, beş öğrencide yalnız olarak görülmektedir. Ad ikilemesi olarak da *Mustafa Emre* ve *Mustafa Said*'i görüyoruz.

Ahmet adını bir defa yalnız olarak görüyoruz. Ayrıca iki adda görülen A'ları da *Ahmet* diye düşünebilir miyiz? *A. Fatih, A. Şa-*

mil. Bu A'lar, belki de *Ali* için kullanılmış kısaltmalardır!

Ali adlı bir öğrencide, yalnız olarak görülürken bir öğrencide de ad ikilemesi olarak görülüyor: *Ali İhsan*. *Alican* birleşik şekli de yine bir öğrencide görülmüştür.

Hüseyin adı ise sadece bir öğrencide yalnız olarak görülmüştür.

Bize göre altıncı ve yedinci sırada yer alması gereken adlardan *Hasan* ve *İbrahim* de birer defa görülmüştür.

Öbür geleneksel adlar oldukça sık görülüyor: *Abdullah, Abdurrahman, Bilal, Esat, Faruk, Feyzullah, Ferhat, Harun, İsa, Kadir, Kemal, Rafet, Tahir, Yusuf, Zekeriya*.

Az kullanılan adlar arasında ise *Cüneyt, Murat, Nejat, Talha, Yasin* gelmektedir.

Geleneksel olamamakla birlikte son yıllarda konulması artış gösteren adlar da vardır: *Furkan (2), Hicret*.

Yeni adlar arasında, az da olsa eskijenleri vardır: *Aydın, Erhan, Hakan, Gökhan, Koray, Serhan*, vb. Acaba şu adlar, bu yeni adlara göre daha mı yenidirler? *Durukan, Emre, Eray, Erbay, Ersin, Okan*.

Erkek adı olan *Pevrul*'un soyadı da ilgi çekmektedir: Tana (Ereğli).

Mevlâna adını ilk defa, birkaç yıl önce Erdemli-Konya oto yolculuğu sırasında Erdemlili koltuk arkadaşımın adında görmüştüm. Biz Konyalılar *Celal* deriz, *Cela-leddin I Celalettin* deriz de niçin *Mevlâna* demeyiz acaba?

Bazı ad ikilemelerini de şöyle gösterebiliriz:

Abdullah: *Abdullah, Abdullah Emre*.

Emre: *Emre, Abdullah Emre, Mustafa Emre, Recep Emre*.

Fatih: *A. Fatih, Fatih İkbâl*.

Yasin: *Yasin, Taha Yasin*

Arif Deniz, F. Ekrem, Ömer Faruk ad ikilemeleri de unutulmamalıdır.

Taba ve *Yasin* adlarının ayrı ayrı kullanıldığı da unutulmamalıdır. İkisinin bir arada kullanılması ise daha çok İslam dünyasında görülmektedir. Eski Irak devlet başkanı yardımcılarında birinin adı da *Taba Yasin* idi.

Ömerül-Faruk olmakla birlikte bizde iki ayrı ad olarak bilinen adın da ikinci halifeyle olan bağı hatırlanmalıdır.

Bizdeki *İkbâl* adı, Pakistanlı bilgin ve mutasavvıf Muhammed İkbâl ile ilgili olması düşünülebilir. Bizde ikisinin bir ad olarak kullanıldığı da görülür.

Bunca *İkbal* ad ikilisi arasında geleneksel ad ile (dede adı) yeni adın birleşmesinden oluşan sayısı pek azdır: *Arif Deniz, Abdullah Emre, Mustafa Emre, Recep Emre, M. Gökhan*.

Erkek adlarında geleneğe bağlılık daha fazladır; ancak bir *Merve*, bir *Betül* gibi ağır basan bir erkek adı yoktur. *Emre*'nin çokluğu daha çok ad ikilemelerinden kaynaklanmaktadır.

Soyadları

İki gazetemizde gördüğümüz soyadlarımızda farklı bir renklilik yoktur. Toplam 132 soyadının biri üç defa (*Yavuz*), altısı da ikişer defa (*Aydın, Demir, Mutlu, Özdemir, Öztürk, Şen*) yer almıştır. Ortak soyadlarda kardeşlerin ve yakın akrabaların olduğu görülmektedir.

Bazı ek ve kelimelerin yeni soyadları oluşturduğunu biliyoruz. *Büyük, küçük öz, er, kara*, vb. kelimeler dikkati çeken öğelerdir.

Kara: *Kara, Karaca, Karaefe, Karakaya, Karaaslan, Özkarakaya, Polatkara*.

Öz: *Özdemir (2), Özkarakaya, Özkan, Öztürk (2), Özkarlı*.

Şen: *Şen (2), Şenel Şener*.

Er: *Er, Çetiner, Ersöz*.

Ak: *Akbaş, Akyürek, Akbalık*.

Büyük: *Büyükdın, Büyükdıdan*.

Küçük: *Küçükdağ, Küçüksaksağan*.

Polat: *Polat, Polatkara*.

Demir: *Demir (2), Beştemir*.

Kaya: *Kaya, Karakaya, Özkarakaya*.

Türk: *Öztürk, Türker*.

Ön: *Öncan, Öner, Öngür*.

Kılıç: *Kılıç, Dalkılıç*.

Gök: *Gök, Çetingök*.

-oğlu, bir ek gibi algılanıp pek çok yalın kelimenin sonuna getirilerek yeni soyadları oluşturur: *Saka-Sakaoğlu, Köse-Köseoğlu, Karpuz-Karpuzoğlu*, vb. Listemizde de bunun birkaç örneği görülmektedir: *Kalfaoğlu, Madenoğlu, Sütoğlu*.

Selçuk-Selçik bağıntısını gözden uzak tutmamalıyız.

Bizce bu soyadların arasında *Arslan, Coşkun, Demir, Kaya, Yıldız* gibi sıkça kullanılanların yanında yer alan bazıları dikkatimizi çekmektedir: *Cankıyak, Çavaş, Çöndü, Düden, Ehliç, Gögebakan, Gülce, Güzelderem, İltan, İnel, Küçüksaksağan, Peke-diş, Sarıkır, Urgan, Verinç, Yaramış, Yalınkılıç*.

Bağlılık, mensubiyet bildiren soyadları da vardır. *Afşar, Altay, Esenboğa (?)*, *Özkarlı*.

Arslan-Aslan ikilisi de karışıklıklara yol açmaktadır: *Arslan, Aslan, Karaaslan*.

Meslek erbabı da yeterince soyadlarımızı girmiştir. *Arabacı, Atçı, Ayrancı, Çakıcı, Çıracı, Çivici, Kalaycı, Kürkçü, Pilancı, Sabancı, Sakızcı, Şekerci, Yazıcı*.

Maden, madenler, türevleri, vb. kavramlarla ilgili soyadlarının sayısı da pek çoktur: *Madenoğlu, Altunyaprak, Bakır, Çakmak, Çelik, Kalaycı, Özdemir, Polat*.

Bazı fiillerimizin çekimli şekilleri de soyadı olarak görülmektedir: *Bayar, Çalışır, Geçer, Sunar, Uyar, Yaşamış*.

Gök, gökyüzü cisimleri ve gökyüzü olayları da soyadlarımızın vazgeçilmezleridir: *Gök, Gögebakan, Çetingök, Polatbora, Yıldırım, Yıldız*.

Kısacası, soyadlarımız çok çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılabilir. Ancak bir de 'yalın' diye adlandırabileceğimiz, çokça kullanılsa bile her yerde görebileceğimiz soyadları vardır: *Atay, Çimen, Erdem, Işık, Kılıç, Koç, Sevim, Şahin, Taş, Tok, Turan, vb*.

Bu arada şu soyadlarımızın da daha farklı özellikler taşıdığı gözlerden kaçmamaktadır: *Aygül, Bilgiç, Dalkılıç, Duran, Ergün, Güleç, Güney, Uysal, Yelken, vb*.

Üç soyadı ile ilgili özel bilgiler verebiliriz. *Küçükdağ* soyadı, dostumuz Prof. Dr. Yusuf Bey'in küçük oğlu Nejat vesilesiyle yer almıştır. Emine *Arabacı*, acaba dostumuz Yrd. Doç. Dr. Caner *Arabacı*'nın yedi çocuğundan biri olmasın? *Angı* soyadını, Hasan Bey'in Sanayi Odası başkanı olunca ya kadar hiç işitmemiştim. Mustafa *Angı* acaba oğlu mu, yiğeni mi?

Bizim birkaç yıldan beri yapmaya çalıştığımız bu denemeler ileride oluşacak bir bütünün parçaları gibi algılanmalıdır. Yapılan işi kolay sanmak sadece bazı safdilleri aldatabilir. Bir birikimi olmayanların kalem oynatmasının mümkün olmadığı bu alana girebilmek için fırınların önünden geçmek yetmemektedir. Hatta buradaki bilgileri, devletin internet sitelerinden fala bakarak da ulaşamazsınız. Medyumlara işiniz düşmüşse size bir de bilimsel 'Yakasız gömlek' gerekecektir. Onun için bu işleri küçümsemek ancak ve olsa olsa küçücük adamların işidir. O hâlde, ehlini yola çağırıyor ve 'kolay gelsin' diyoruz.

Halit GÜLER
Emekli Diyanet İşleri Bşk.
Yrd.

KADERDE TARLALARDAN TEZEK TOPLAMAKTA VARMIŞ

Bizim köyde, ilkokullar yaz tatiline girince çocuklar boşa çıkarlar ve her yerde olduğu gibi sokaklara dökülürlerdi. Boş kalan çocukların oyun alanları sokaklar ve harman yerleri; oyun malzemeleri de toz yığınları ve özensiz ağaç dalları idi. Kışın çamur, yazın toz haline gelen yığınlar.

Bağ bostan bozum zamanları köyde oyuncaklar, biraz daha değişirdi. Büyüklerimiz bağdan üzüm yolarken veya yaprak toplarken, biz taze ve ince ağaç dallarından ustalikle yapılmış kağnılarla oynardık. Bağlara giden tümsek yollarda, kağnyı sap arabası gibi otlarla doldurarak, devirmeden götürmek bize büyük keyif verirdi. Aynı yollarda defalarca gelir gider de katiyen usanmaz ve yorulmazdık. O yaşta ve o köyde bizim yaşadığımız bu olay, sanki dünyanın en zevkli oyunuydu. O kağnının bize vermiş olduğu neşe ve sevinci, tepemizden yılda birkaç defa gürültüyle geçen tayyareler bile vermezdi. Köyümüze hiç otobüs türünden bir vasıta uğramazdı, ama ilçemizden geçen treni bile seyretmek bize kağnımız kadar ilginç ve sempatik gelmezdi. Çünkü onu iyi veya kötü kendimiz yapıyorduk. Malzemesi, ustası, yolu, yükü, sahibi ve çekicisi, her şeyi bizdik ve bizdendi.

Birde kavun, karpuz ve kabak kağından oyuncak bodana yapardık. Bodana; olgun kavun, karpuz veya kabak tam yarıdan ikiye bölünür, içi boşaltılır, ucuna bir ip bağlanır ve iple çekilecek hale getirilir, bu oyuncuğa bodana denirdi. Sokağa baktığınız zaman, her çocuğun elinde bir tane görürdünüz. Onunla da ufak tefek şeyler

taşırdık. Tozun üzerinde iz bırakarak çekilmesi, ipin ucundan tutan çocuğu, geriye dönüp baktığı zaman sevindirirdi. Bodanayla, tozun üzerinde birbiriyle kesişen ve paralel devam eden yollar oluşurdu.

Sokaktaki tozdan daha neler yapmazdık. Mahallemizdeki arkadaşlarımızın oyun yerleri ve toplanma zamanları belli idi.

Toz yığınlarından çobanlı ve köpekli koyun sürüleri hayal eder ve yapardık. Bazılarımız çoban ve bazılarımız koyun köpeği olurdu. Arkadaşlarımızın bir kısmı da kurt olurlardı. Kurt olan arkadaşlarımızdan koyun sürülerini korumak için çobanlar tedbir alır ve köpekler, kurtlardan sürüyü korumak için etrafta havlayarak dolaşırlardı. Koyunları parçalamak için sürüye saldıran kurtlarla koyun köpekleri arasında başlayan savaş, biz usanıncaya kadar devam giderdi.

Ayrıca saklambaç oynardık. Yıkık yumuk duvarlardan oluşan köy sokakları ve göçler sonucu boş kalmış ve harabeye dönmüş evler, saklanmak için çok uygun yerlerdi. Bir kişi ebe olur, duvara yüz üstü kapanarak gözlerini yumar ve arkadaşları kayboluncaya kadar açmazdı. Sonra gözlerini açar ve arkadaşlarını aramaya başlardı. Gördüğü arkadaşlarından önce ebe yerine ulaşır ve kapandığı noktaya ellerini vurarak ve gördüğü arkadaşının ismini bağırarak söbelerse ebe o olurdu. Onun ebeliğinde oyun tekrarlanır ve devam eder giderdi.

Büyüklerimiz bize, köyümüzde çok yaygın olan saklambaç oyunuyla

ilgili garip hikâyeler anlatırlardı. Bir defasında köyden bazıları saklambaç oynarken köyün dışına çıkarak susuz ve etrafında cinlerin bulunduğu anlatılan bir köprünün altında saklanmışlar. Uzun süre bekledikleri halde ebe olan arkadaşlarından gelip giden yok. Oradan geçen köylülerle arkadaşlarına haber göndermişler. Falanlara söyleyin gelip bizi burada bulsunlar. Aksi takdirde biz bu oyunu bozacağız diye.

Bizim köyün meşhur oyunlarından biriside çelik çomaktı. Ayrıca ağaç dallarından atlar yapılarak ve üzerlerine binilerek at yarışları düzenlenirdi.

Bu oyunların tamamı köyün imkânlarıyla oynanır ve masrafsız olurdu. Bu oyunlar geçici ve dinlendirici âdet ve geleneklerin, köy sosyal yapısının düzenli beslediği ve sahiplendiği buluşlardı.

Okullar kapandıktan kısa bir müddet sonra köyde işler başlar ve çocuklar yavaş yavaş sokaklarda görünmez olurlardı. Kimileri yaylaya gider, kimileri kuzu güder ve kimileri de tol bekler. Kimileri harman işine yardımcı olur ve özellikle düğün sürerlerdi. Kimileri yetişkinler işe gidince sokağa çıkmaya sabrederek ev bekçiliği yaparlardı. Yaşı müsait olanlar bağa, bostana bekçi gönderilir, kurttan kuştan meyveleri korurlardı. Çok azı yaz tatilinde hocaya okumaya veya zanaata giderdi.

Sen ne yapardın diye sorarsanız, ben bunların hiç birisini yapmazdım ve bir kısmını da yapamazdım. Çünkü bizim böyle işlerimiz yoktu. Benim işim boş arkadaş bulursam sokakta oyun oynamaktı. Oyun arkadaşlarımı babaları, sokaktan alıp, işe gönderdikleri zaman, çok yalnız kalırdım ve babalarına kızardım.

Neye bizim diğer köylüler gibi yaz işimiz yoktu? Çünkü babam, köyümüzün orta mahalle camiinde imamdı. Günde beş vakit camiye devam ettiği için diğer işlere ayıracak zamanı yoktu. Köylünün yıl sonunda verdiği imamlık hakkı da geçinmemize yeti-

yordu. Babam ayrıca köyümüzün terzisi idi. Ben de kendisine yardım ediyordum. Bilhassa bayram öncesi dikiş işlerimiz yoğun olurdu.

Köyde arkadaşlarım olmadığı zaman çok fazla sokağa çıkmazdım. Köşe başlarında ve büyük caminin önündeki tarihî kirişlerin üzerinde yaşlı köylüler otururken utandığım ve çekindiğim için önlerinden geçemedim. Eğer uygun bir pozisyon olmazsa onlara görünmemek için sokak bile değiştirdim. Babam beni yazın, boş kalmasın diye kuzu çobanı olarak vermek istemişti. Uyanık köylüler güdemiz diye tutmamışlardı. Eğer köylüler babamın teklifini kabul etselerdi çoban olup çıkacaktım. Hayatım belki de öyle devam edecekti.

Bazen annem bana, boş duran insanı fazla sevmediği için iş bulurdu. Daha ziyade kendisine lâzım olacak malzemenin temininde ve kışa hazırlık yapılmasında beni kullanırdı. Bu malzeme daha çok yakmada, sobada ve yemek pişirmede kullanılırdı. Ben de hiç olmazsa annemin işine bari yarıyorum diye iş tekliflerine sevinirdim ve kendime bir güven gelirdi.

Köyde olmamıza rağmen tek atlı bir arabamız ve yaşlı bir merkebiz vardı. Tek atlı arabayla babam hak toplar, merkeple annem koyun sağmaya, bağa ve bostana giderdi. Ben de ara sıra merkeple barana arkadaşlarımınla kırlara tezek toplamaya giderdim.

Tezek toplama mevsimi güzündü, yani sapsar toplanıp tarlalar boşaldıktan sonra. Ekinler, sap haline gelip harman yerine kağnılarla taşındıktan sonra tarlalar boşalırdı. O tarihlerde köylüde traktör yoktu. Tek tük ekin biçme makinesi vardı, biçerdöver hiç yoktu. At arabası olan köylü zengin sayılırdı.

Baharın yeşilliği gitmiş, yazın sıcaklığıyla olgunlaşan mahsul toplanmış, toprak, güzün geldiğini ilân edencesine samanî bir renk almıştı. İşte bu mevsim, sığır ve manda sürüleri için en verimli ve en müsait zamandır.

Saptan ayrılıp tarlalarda kalan başaklar, büyükbaş hayvanların çok işine yarardı. Sığır çobanlarının da sorumluluğunu azaltır ve işlerini kolaylaştırırdı.

Sığırların ve mandaların tarlalara bıraktıkları dışkıları kısa zamanda kurur ve toplanacak hale gelirdi. İşte bu zamanda daha çok annelerimizin isteğiyle mahalleden arkadaşlarımızla merkeplere binerek kırlara çıkardık. Bizim köyün arazisi düzlük olduğu ve bir taş bile bulunmadığı için kapkara tezekler uzak mesafelerden bile görünürdü. Tezekleri toplamak tarla sahiplerinin pek işlerine gelmezdi. Çünkü o tezekler ve hayvan dışkıları tarlada gübre yerine geçerek verimi artırır.

Arkadaşlarla merkeplerin sırtında ki heybeleri omuzumuza alarak kırlara dağılırdık. Kimse kimseye mani olmadan ve haksızlık etmeden heybelerimizi iyice doldurur ve merkeplerimizin oldukları yere dönerdik. Ne de olsa biz arkadaşlık ve gerekirse birbirimize yardımcı bile olurduk.

Bu arada tarlalarda dökülmüş buğday başakları görürdük. Biz başak toplamazdık, ama gördükçe boşa gidecek diye üzülürdük. Gerçi ayrıca tarlada kalmış başakları toplayanlar da vardı. Onlar fakir insanlardı veya en azından öyle zannedilirdi. Başak toplamak yokluğun ve darlığın bir işareti sayılacağı için o işi yapmayı pek düşünmezdik. Eğer toplanmazsa yine de boşa gitmezdi. Koyun-kuzu, kurt-kuş ve

özellikle büyükbaş hayvanlar yerdi.

O zamanlar ekinler değişik aletlerle biçildiği ve toplandığı için tarlalar, dalgalı ve donuk bir hal alırdı. Mahsullerden mercimek, nohut, fasulye, burçak cinsinden olanlar el parmaklarına takılan ve deriyi koruyan enniklerle toplanırdı. Buğday, arpa ve yulaf cinsinden olanlar kosa ve orakla toplanır, varsa ekin makineleriyle biçilirdi. O zamanlar biçerdöver yoktu. Şimdi ekinler biçerdöverle toplandığı için tarlalar yekpare tek renk ve düzayak görülüyor.

Eskiden köylüler bu işlerle üç dört ay uğraşırlardı. Şimdi ise en geç on beş günde ekin harman işi bitmiş oluyor. Bizim çocukluk yıllarımızda harman yerlerindeki malamaların üzerine karlar yağardı.

Tarladan topladığım tezeği eve getirir ve anneme teslim ederdim. Bu benim yapmam gereken tabii bir görev sayıldığı için teşekkür eden falan da olmazdı. Bir heybe tezek ne olacak ve ne işe yarayacak diye düşünebilirsiniz. Öyle demeyin, kırlarda tezek kalmayınca kadar bu iş devam ederdi. Biz her gün tezek toplamaya gittiğimiz için evin örtmesinin bir köşesinde bayağı tezek toplanır ve koruma altına alınır. Kış yakacağı tezekle kalmaz, hayvanların dışkılarından elde edilen yapma ve kemre ile takviye edilirdi. Kışın ocağımızı bunlarla yakar, yemeğimizi bunlarla pişirir, ekmeğimizi bunlarla yapar ve evlerimizi bunlarla

ısıtırdık.

Keşke hep tezek, yapma ve kemre yaksaydık, evlerimizi bunlarla ısıtsaydık, aşımızı bunlarla kaynatsaydık ve çamaşır suyumuzu bunlarla kızdırsaydık da dağdan ağaç kesmeseydik ve ormanlarımıza kıymasaydık. O zaman köyümüz ne kadar güzel ve verimli olurdu.

Köylünün o vakitler iki gelir ve geçim kaynağı vardı: birisi arazi, diğeri hayvanlar. Tarlalardan elde edilen mahsulün ihtiyaç fazlası satılır, elde edilen gelire borçlar ödenir ve yaralar sarılırdı.

Köylüler hayvanların etinden, sü-tünden ve derisinden faydalandığı gibi dışkısından da ısınma, ısıtma ve tarla-da faydalanırlardı. Kışın hayvanların nefesi bile işe yarardı.

Köylüler hayvanlarla iç içe yaşar ve aynı çatı altında beraber kalırlardı. Köylerde hayvanların bağlandığı yere ahır denir, samanlık hemen onun yanında bulunurdu.

Ahırlarda bir de seki bulunurdu. Köylülerin kış hayatı bu sekilerde ve odalarda masal dinleyerek geçirdi. Uzaktan misafir gelirse odada, yakın misafir gelirse sekide ağırlanırdı. İşte benim tarlalardan toplayıp getirdiğim tezeker, odadaki sobada ve sekideki bacalı ocakta yakılırdı. Ocakta yanan tezek, sekiyi hem ısıtır ve hem de aydınlatırdı. Hayvanlarda ahırın sekiden arta kalan kısmında bağlı olarak kal-

dıkları için onların nefes sıcaklıkları da ocağı takviye ederdi.

Tezek, köylüler için iyi, dayanıklı ve masrafsız bir yakıttı. Sekilerde ocaklar, odalarda saç sobalar ısınma aracı olarak kullanılırdı. Örtmede toprak ocaklarda yakılarak yemek pişirilirdi. Ayrıca su ısıtılır ve ısıtılan su ile çamaşır yıkanırdu. Gömme tandırlarda yakılır ve ekmek yapılırdı. Gerçekten tezek, tarlalarda sanki özel hazırlanmış bedava bir yakıttı. Rahatsız edici bir görüntüsü ve kokusu yoktu. Döviz ödeyerek yurt dışından da alınmıyordu.

Açık havada kırlardaki tarlalardan toplayıp merkeplerle eve getirmek de büyük bir zevkti. Köylü tezek yakarken daha sakin ve rahattı. Kömür ak-maya başladı, huzuru kaçtı ve işleri bozuldu. Hele ki daha doğalgaz yakmıyor. Doğalgaz yakmaya başladığı zaman neler olacağını o zaman göreceğiz.

Ahır sekilerinde tezekle ısınmanın daha başka hoş tarafları da vardı. Nilerinimiz bize ocak başında masallar anlatırlardı. Keloğlan masallarını, kesik baş hikâyelerini Köroğlu'nun serüvenlerini, Yunus Emre'nin ilâhilerini hep sekilerde dinledik. Kafdağı, Züm-rüdü Anka, devler kelimeleri zihnimizde, tezekli ocak başlarından kalma. Onun için ben, kaderimde tarlalardan tezek toplamanın da bulunmasından rahatsız değilim, hatırladıkça büyük keyif alıyorum.

Ahmet Çelik
celikahmet66@hotmail.
com

EMİR CELALEDDİN KARATAY

• Geçen haftadan devam

B- KARATAY MEDRESESİ GİRİŞ KAPISINDAKİ HADİS- LER

Karatay Medresesi Celaleddin Karatay tarafından 1251’de inşa ettirilmiştir.

Bezaz ve gri mermerle kaplanmış olan Karatay Medresesi taç kapısının, 2 m. derinlik, 7,40 m. genişlik ve 8,50 m. Yüksekliğe sahiptir.

Taçkapı üzerinde üç çeşit yazı vardır:

En üstte boydan boya İnşa kitabesi

“Yüce Allah buyurdu: hakikattir ki Allah, iyilik (ihsan) edenlerin ecirini zayı etmez. Yeryüzünde Allah’ın gölgesi, din ve dünyanın ulusu, fetih babası Sultan-ı a’zam Keykavus b. Keyhusrev (b.) Keykubad b. Şehid Sultan Keyhusrev b. Kılıçarslan b. Mesud (b.) Kılıçarslan’ın hükümdarlık günlerinde 649 senesi aylarında Karatay b. Abdullah bu mübarek imaretin inşasını emretti. Allah, onu imar edeni bağışlasın!”

Ortada taçkapının iki yanında (Hz. Süleyman (a.s.)’ın duası) dua kitabeleri,

“Ey Rabbim! Beni, gerek bana gerekse ana-babama verdiğin ni-

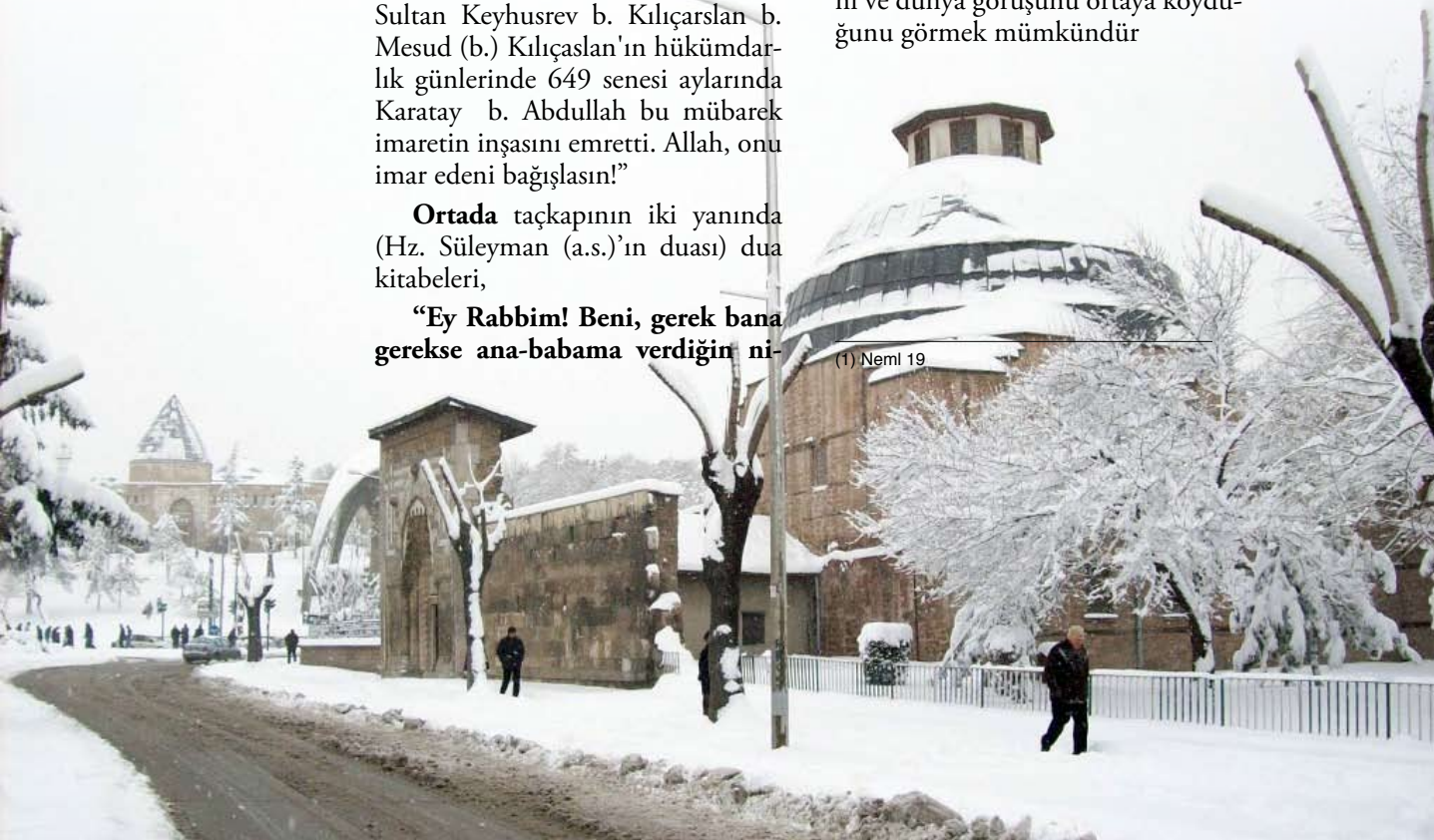
mete şükretmeye ve hoşnut olacağın iyi işler yapmaya muvaffak kıl. Rahmetinle, beni iyi kulların arasına kat”⁽¹⁾

Altta giriş kapısını kuşatan hadis kitabeleri.

Giriş kapısının üç tarafına mermer üzerine yaprak halinde 37 şekil işlenmiş, bunlar da girift Selçuklu sülüsü ile Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)’in 28 kısa sözünü (cevamiu’l-kelim hadisi) oyma çiçekler ve sümbüllerle bezenmiştir.

Hadisler **Kuzai**’nin (v. 454/1062) **Şihabü’l-Ahbar** adlı eserinin ilk 22 hadisidir. Hadislerin seçiminde Mevlana Celaleddin Rumi ve Sadreddin Konevi’nin rolü vardır. Hadislerin anlamları düşünüldüğünde Celaleddin Karatay’ın fikir dünyasını ve dünya görüşünü ortaya koyduğunu görmek mümkündür

(1) Neml 19

KAPININ SAĞINDA 13 YAP- RAKTA 11 HADİS

1- Hz. Ömer (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Ameller niyetlere göredir.⁽²⁾

2- Hz. Ali (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Meclislerde konuşulanlar, emanettir.⁽³⁾

3- Ümmü Seleme, Ebu Hureyre, İbn Mes'ud (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Kendisiyle istişare edilen emin olmalıdır.⁽⁴⁾

4- İbn Mes'ud (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Vaad edilen verilmelidir.⁽⁵⁾

5- Hz. Ali (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Vaat etmek borçlanmaktır.⁽⁶⁾

6- Cabir, Ebu Hureyre, Enes b. Malik, Ka'b b. Malik, Abdullah b. Abbas, Hz. Aişe, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Selam, Avf b. Malik, Abdullah b. Mes'ud, Nevvas b. Sinan, Halid b. Velid (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Harp hiledir.⁽⁷⁾

7- Abdullah b. Mes'ud, Enes b.

Malik (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Pişmanlık tövbedir.⁽⁸⁾

8- Nu'man b. Beşir (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Cemaatte rahmet vardır.⁽⁹⁾

9- Nu'man b. Beşir (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Ayrılık azaptır.⁽¹⁰⁾

10- Enes b. Malik (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Güvenilirlik zenginliktir.⁽¹¹⁾

11- Temim ed-Dari, Sevban, Abdullah b. Ömer (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Din nasihattir.⁽¹²⁾

KAPININ ÜSTÜNDE 11 YAP- RAKTA 8 HADİS

12- Semure (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

İnsanın değeri malı iledir⁽¹³⁾

13- Semure (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Alicenaplık takvadır.⁽¹⁴⁾

14- Cabir (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Selam kelimadan öncedir.⁽¹⁵⁾

15- Abdullah b. Ömer(ra)'den

(2) Buhari, Bedül Vahy, 1, İman, 41, Nikah, 5, Talak 11, Menakibül Ensar, 45, İtk, 6, Eyman, 23, Hiyel, 1; Müslim, İmare, 155; Ebu Davud, Talak, 11; Tirmizi, Fedailü'l-Cihad, 16; Nesai, Taharet, 59, Talak, 24 Eyman 19; İbn Mace, Zühd, 26; Ahmed Hanbel, I/25; Kuzai, 1

(3) Ebu Davud, Edeb 32; Kuzai, 2

(4) Ebu Davud, Edeb, 114; Tirmizi, Zühd, 39; İbn Mace, Edeb, 37; Darimi, Siyer, 13; Ahmed b. Hanbel, V/274; Kuzai, 3

(5) Suyuti, Camiu's-Sağır, 2/68; Abdurrauf el-Münavi, Feyzül-Kadir, 4/378; Kuzai, 4

(6) Suyuti, Camiu's-Sağır, 2/68; Abdurrauf el-Münavi, Feyzül-Kadir, 4/377 Kuzai, 5

(7) Buhari, Cihad, 157, Menakib 25, istitabe, 6; Müslim, Zekat 153, Cihad, 18; 19; Ebu Davud, Cihad, 92, Sünnet, 28; Tirmizi, Cihad, 5; İbn Mace, Cihad, 28; Ahmed b. Hanbel, I/81, 90, 131, 134, II/ 312, 314, III/224, 297, 308, VI/387; Kuzai, 6

(8) İbn Mace, Zühd, 30; Ahmed b. Hanbel, I/378, 423, 433; Kuzai, 7

(9) Ahmed b. Hanbel, IV/278, 375, Kuzai, 8

(10) Ahmed b. Hanbel, IV/278, 375, Kuzai, 8

(11) Suyuti, Camiu's-Sağır, I/123; Abdurrauf el-Münavi, Feyzül-Kadir, III/182; Kuzai, 9

(12) Buhari, İman, 42; Müslim, İman 95; Ebu Davud, Edeb 59; Tirmizi, Birr, 17; Nesai, Bey'at, 31, 41; Ahmed b. Hanbel, I/ 351, II/297, IV/102, 103; Darimi, Rikak, 41; Kuzai, 10

(13) Tirmizi, Tefsiru Hucurat, 6; İbn Mace, Zühd, 14; Ahmed b. Hanbel, V/ 10; Kuzai, 11

(14) Tirmizi, Tefsiru Hucurat, 6; İbn Mace, Zühd, 14; Ahmed b. Hanbel, V/ 10; Kuzai, 11

(15) Tirmizi, İsti'zan, 11; Kuzai, 22

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

İlmin yarısı sormaktır.⁽¹⁶⁾

16- Nu'man b. Beşir ve Bera (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Dua ibadettir.⁽¹⁷⁾

17- Malik b.Yehamir ve Muaz (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Borç dinin yüz karasıdır.⁽¹⁸⁾

18- Hz. Ali ve Enes (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Tedbir geçimin yarısıdır.⁽¹⁹⁾

19- Hz. Ali ve Enes (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Sevilmek aklın yarısıdır.⁽²⁰⁾

KAPININ SOLUNDA 13 YAP- RAKTA 9 HADİS

20- Hz. Ali ve Enes (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)

şöyle buyurdu:

Üzüntü ihtiyarlığın yarısıdır.⁽²¹⁾

21- Muaviye (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Hayır, adettendir.⁽²²⁾

22- Muaviye (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Husumette inat etmek şerdir.⁽²³⁾

23- Abdullah b. Ömer ve Ebu Hureyre (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Müsamaha kazançtır.⁽²⁴⁾

24- Abdullah b. Ömer ve Ebu Hureyre (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Zorluk göstermek uğursuzluk-

tur.⁽²⁵⁾

25- Hz. Ali ve Abdurrahman b. Âiz (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Suizan ihtiyattandır.⁽²⁶⁾

26- Ebu Said (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Çocuk insanı cimri ve korkak yapar.⁽²⁷⁾

27- Ebu'd-Derda (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Ağız bozukluğu/küfürbazlık, kabalıktan/cefadandır.⁽²⁸⁾

28- Hz. Ali (ra)'den Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Kur'an-ı Kerim sırf devadır.⁽²⁹⁾

Sonuç olarak Selçuklu döneminde tefsir öğretimi için inşa edilen Karatay Medresesi'nin kapısına özlü hadislerin işlenmesi ve aynı dönemde hadis ihtisası için yaptırılan İnce Minare Daru'l-hadis'inin giriş kapısına ayete'l-kürsi, Yasin ve Fetih surelerinin mermerlere işlenmesi, Selçuklu Türklerinin Kur'an ve sünnet bütünlüğüne işaret eden anlayışını

ve yine o dönemde Moğal istilasına karşı dini, ilmi, sanatsal karşı duruşu dışa vurmasını ifade etmesi açısından önemli ve anlamlıdır.

-SON-

KAYNAKLAR

Abdurrauf el-Münavi, Feyzül-Kadir fi Şerhi Camiu's-Sağir, Beyrut 1357

Ahmet Efe, Celaleddin Karatay Hayatı Ve Eserleri, Konya, 1997

Ahmet Gedik, Karatay Medresesi Taçkapısındaki Celi Yazıların Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi, İSTEM Dergisi, Yıl, 2, Sayı, 3, Konya, 2004, 165-189

Ali Yardım, Şihabül-Ahbar Tercümesi, İstanbul, 1999

Aydın Taneri, Celaleddin Karatay, DİA İslam Ansiklopedisi, 7/251-252

Caner Arabacı, Osmanlı döneminde Konya Medreseleri, Konya, 1998

Heysemi, Mecmau'z-zevaid, Kahire-Beyrut, 1407

İbrahim Hakkı Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya, Konya, 1964

İbrahim Hakkı Konyalı, Karatay Medresesi, Yeni Asya, 13-18 Ağustos 1977

M. Emin Eminoglu, Karatay Medresesi Yazı İncileri, Konya, 2001

M. Ferit Uğur - M. Mesut Koman, Selçuklu Büyüklerinden Celalüddin Karatay ve Kardeşlerinin Hayat ve Eserleri, Konya, 1940, 5-27

Mehmet Önder, Konya'da Bir Selçuklu Şaheseri, Karatay Medresesi, Kaynaklar, 1, İstanbul, 1983, 32-35

Osman Turan, Celaleddin Karatay, Vakıfları, Ve Vakfiyeleri, Belleten, Cilt, XÜ, Ankara, 1948

Suyuti, Camiu's-Sağir, Kahire, 1954

Tanju Cantay, Konya Karatay Medresesinin İnşa Tarihi ve Kapısının Mimari Kuruluşu, Röle ve Restorasyon Dergisi, Sayı 6, Ankara, 1987

(25) Suyuti, Camiu's-Sağir, II/38; Abdurrauf el-Münavi, Feyzül-Kadir, IV/145; Kuzai, 13

(26) Suyuti, Camiu's-Sağir, I/151; Abdurrauf el-Münavi, Feyzül-Kadir, III/412; Kuzai, 14

(27) İbn Mace, Edeb, 3; Ahmed b. Hanbel, IV/ 172; Kuzai, 15

(28) Tirmizi, Birr, 64; İbn mace, Zühd, 17; Ahmed b. Hanbel, II/501; Kuzai, 16

(29) İbn Mace, Tıb, 28; Suyuti, Camiu's-Sağir, II/89; Abdurrauf el-Münavi, Feyzül-Kadir, IV/536; Kuzai, 17

Dr. İSMAİL BİLGİLİ
Konya Karatay
Anadolu İmam Hatip
Lisesi Meslek Dersleri
Öğretmeni

ÖRF VE ÂDETİN İSLAM HUKUKUNDAKİ YERİ I. ÖRFÜN HUKUKTAKİ YERİ

• Geçen haftadan devam

D. DELİL KABUL EDİLMESİ

İslam hukukunda hükümlerin konmasında esas gaye, insanların durumlarını düzeltmek, aralarında adaleti gerçekleştirmek ve onların sıkıntılarını gidermektir. Bundan dolayı İslam hukukuna göre hüküm verilirken, insanların adet edindiği ve akliselim sahiplerinin onayladığı şeyleri dikkate almamak, insanları sıkıntıya sokmak olur ki bu İslam hukukunun üzerine bina edildiği temel gayeye aykırı düşer.

Cenabı Hak emir ve yasaklarını gönderirken mevcut toplum örf ve adetlerini ihmal etmeyerek, birçoğunu bazı yeni düzenlemelere tabi tutarak muhafaza etmiştir. Satım akdi, selem, icare, rehin, nikâh ve benzeri konular bunlardandır. Fakat toplumun kötü ve zararlı olan adetleri ilğa edilmiş, kaldırılmıştır.

Kur'an-ı Kerimde örf'e dikkat çekilmiş, af yolunun tutulması ve örfün emredilmesi istenmiş⁽¹⁾; geçmiş nesillerin adetleri dile getirilerek yanlış uygulamalar tenkit edilmiş⁽²⁾, güzel âdetlerin ise alınması istenmiştir⁽³⁾. Kur'an-ı Kerim'de "ma'rûf" kelimesi otuz dokuz kere tekrarlanmış⁽⁴⁾ ve genelde iyi ve güzel şey anlamında kullanılmıştır. Hadis-i şeriflerde de güzel adetlerden bahsedilerek, bir kısmı insan tabiatına uygun gelenekler olarak⁽⁵⁾, bir kısmı da geçmiş peygamberlerin adet ve geleneği olarak anlatılmıştır⁽⁶⁾. Hz. Peygamber (S.A.V)'den mevkûf⁽⁷⁾ olarak riva-

yet edilen; "Müslümanların güzel gördükleri şeyler Allah katında da güzeldir."⁽⁸⁾ Hadisi şerif, isnat yönüyle değerlendirilerek İbn Mesûd'a ait mevkûf bir hadis olduğu belirtilmiş, delalet yönüyle de değerlendirilerek katî bir delil olmasa bile İslam hukukçularının çoğunluğu tarafından örfün hüccet kabul edilmesi konusunda delil olarak ileri sürülmüştür⁽⁹⁾. Zira mevkûf hadis, hukukî bir hususu ihtiva ediyorsa -sahabe de bunu kendiliğinden ifade edemeyeceğinden- muteberdir⁽¹⁰⁾.

Örf ve âdetin hukukta büyük önemi ve etkisi bulunmaktadır. Hukuk kaidelerinin doğuşunda, anlaşılıp uygulanmasında ve yenileşerek toplum hayatında uyum sağlamasında en büyük tesir örf ve âdete aittir⁽¹¹⁾.

İslam hukukçuları örf ve âdeti içtihatlarında nasslardan sonra bir esas kabul etmiş ve onu içtihat şartlarından saymışlardır⁽¹²⁾.

Önceden örfü delil olarak kabul etmeyen İmam Şafi'i'nin Bağdat'tan Mısır'a gitmesiyle görüşlerinde meydana gelen değişiklikler Şafi'i hukukunda eski ve yeni görüş diye meşhur olması, örf ve adetlerin zaman ve mekânın değişmesine göre hükümlerde değişikliğin olacağını göstermektedir⁽¹³⁾.

yan sahabe ifadeleridir.

(8) Müsned, 1/379; Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 4/133

(9) Hadisin isnad ve delalet yönü hakkında geniş bilgi için bkz: Şener, Örf, 125-128

(10) Zerkâ, 1/134 dipnotta

(11) Karaman, "Âdet", 1/371

(12) Serahsi, age, 12/138; İbn Nüceym, Eşbah, 101vd; İbnü'l-Hümâm, age, 7/259-260; İbn Abidin, Resâil, 2/115; Ali Haydar, age, 1/92, 96-97; Zuhayfî, Usûl, 2/830. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: İbn Abidin, Resâil, 2/112-145; Şener, age, 131-135; Karaman, "Âdet", 1/369-373

(13) Ebû Zehrâ, Muhammed, İmam Şafi'i (Terc: Osman Keskiöglü), Ankara, 1987, 136

(1) A'râf, 7/199

(2) Bakara, 2/170

(3) Nisâ, 4/26

(4) Abdülbâkî, Fuâd, Mu'cem, 458-459

(5) bkz. Nesâî, Zinet:1

(6) bkz. Tirmizî, Nikah:1

(7) Mevkûf Hadis: İsnadı Hz. Peygambere ulaşama-

İslam hukukunda örf ve âdete binaen birçok küllî kaide kanunlaştırılmıştır. Mecelle'nin kanunlaştırdıklarından bazıları şunlardır:

“Âdet muhakkemdir; yani hükm-i şer'îyi isbat için örf ve âdet hakem kılınır, gerek âmm olsun gerek hâs olsun.”⁽¹⁴⁾

“Nâsın isti'mali bir hüccettir ki, onunla amel vacip olur.”⁽¹⁵⁾

“Âdeten mümteni' olan şey hakikaten mümteni' gibidir.”⁽¹⁶⁾

“Ezmanın tağayyüri ile -örf ve âdete bağlı- ahkâmın tağayyüri inkâr olunamaz.”⁽¹⁷⁾

“Âdetin delaleti ile mana-yı hakikî terk olunur.”⁽¹⁸⁾

“Âdet ancak muttarid yahud galib oldukda muteber olur.”⁽¹⁹⁾

“Örf ile maruf olan şey şart kılınmış gibidir.”⁽²⁰⁾

“Örf ile ta'yîn nass ile ta'yîn gibidir.”⁽²¹⁾

Bunlardan Mecelle'nin kanunlaştırdığı dayanağı örf olan küllî bu ve benzeri kaideler, örf ve âdetin, hukukun anlaşılması ve uygulanmasındaki tesirini ortaya koymaktadır.

Müslüman toplumda örf ve âdetin aslında hukukî bir delile mesela, rivayet edilmemiş bir sünnete dayandığı, en azından bağlayıcı bir delile aykırı bulunması ihtimalinin zayıf olduğu kabul edilmiş ve bu sebeple güçlü bir hukuk kaynağı teşkil ettiğine hükmedilmiştir. Hatta İmam Malik Medine halkının adet ve uygulamasının (amelü ehli'l-Medine) güçlü bir delil olduğunu ileri sürmüş, bir grup Maliki fukahası da bunun haberi vahid⁽²²⁾ ile çatıştığı haberi vahide tercih edilmesini savunmuşlardır. Konusu bakımından

içtihadı dayanmadığı, nakil mahiyetinde olduğu anlaşılan “Medine halkının ameli'nin haberi vahide tercih edilmesi gerektiği görüşü, Ebû Yusuf gibi başka müçtehitler tarafından da benimsenmiştir⁽²³⁾.

İslam hukukunda örfün özel bir konu ile ilgili olan ayet ve hadisi tahsis⁽²⁴⁾ etmesi, onlara aykırı uygulama getirmesine itibar edilmez. Fakat söz konusu olan özel nass önceden var olan örf'e dayalı ve onunla muallel olarak teşri kılındığında o örfî bir nass kabul edip örfün değişmesiyle nassın hükümünün de değişeceği konusu fakihler arasında tartışma konusu olmuş, Hanefilerden Ebû Yusuf, İbn Nüceym (ö.970/1563) ve Ebû'l-Leys es-Semerkandî (ö.373/983) ile Belh, Buhârâ ve Maverâün Nehir Hanefî hukukçuları hususi örfün tahsis delili olduğunu kabul ederek bu konuyla ilgili birçok fetva vermişlerdir⁽²⁵⁾. Maliki fakihlerin çoğunluğu da mevcut (has) ameli örfün mutlakı takyid ettiği gibi âmmı da tahsis edeceği kanaatindedirler⁽²⁶⁾.

İslam hukukçuları, belli bir konuya ait örfün genel anlamlı nasslar ile çatıştığı tahsis aracılığıyla her iki kaynağın da geçerli olacağını kabul etmektedirler. Özellikle örf ve âdetin dil ile ilgili olması halinde genel anlamlı nassı tahsis edeceği konusu tartışmasız olarak kabul edilmiştir. Örf ve adet dil ile değil de fiil ile ilgili olursa, önce nassın gelişi esnasında bu âdetin bulunup bulunmadığına bakılır. Nass geldiğinde mevcut adetlerin yaygın olanları, Hanefiler ve Malikiler başta olmak üzere müçtehitlerin ekseriyetine göre nassı

(14) Mecelle, md:36

(15) Mecelle, md:37

(16) Mecelle, md:38

(17) Mecelle, md:39

(18) Mecelle, md:40

(19) Mecelle, md:41

(20) Mecelle, md:43

(21) Mecelle, md:45

(22) Haberi vahid: Mütevatir ve meşhur derecesine ulaşmayan, her devirde birkaç ravinin rivayet ettiği hadistir.

(23) Ebû Zehra, Muhammed, İslamda Fikihî Mezhepler Tarihi (Terc: Abdulkadir Şener), İstanbul, 1983, 296; Karaman, “Âdet”, 1/370

(24) Tahsis: Âmmın fertlerinden bir kısmının çıkarılması ve kapsamının daraltılması, bir başka ifade ile tahsis, daha ilk baştan itibaren âmm lafızla fertlerinin tamamının değil de bir kısmının kastedilmesidir. Tahsis, aynı zamanda nassın teşrii sırasında Şâriin maksadının ne olduğunu ortaya çıkarma faaliyetleri olduğu da belirtilmiştir. (Ferhat, Koca, İslam Hukuk Metodolojisinde Tahsis (Daraltıcı Yorum), İstanbul, 1996, 104, 264

(25) İbn Nüceym, Eşbâh, 113-114; İbn Abidin, Resâil, 2/118; Ali Haydar, age, 1/99; Koca, age, 264

(26) Zerkâ, age, 2/898

tahsis eder. Mevcut ve hazır olmayan nesnelere satım konusu yapılması nassla (hadisle) yasaklanmış olmasına rağmen sipariş akitleri caiz görülmüştür; çünkü bu adet yaygındır ve insanların buna ihtiyaçları vardır⁽²⁷⁾.

İslam hukukçuları nassların sona erdiği Hz.Peygamber (S.A.V) döneminden sonra ortaya çıkan örf ve âdetlerin “mukarin olması” şartına aykırı olduğundan genellikle nassı tahsis edemeyeceğini savunmuşlardır. Fakat mukarin olmayan yani nasslardan sonra meydana gelip yaygınlaşan (târî) örfün, nassın dayanağı olan gerekçeyi ortadan kaldırması halinde örfün geçerliliği hakkında fetva vermişlerdir⁽²⁸⁾. Mesela şartlı satışlar nass⁽²⁹⁾ ile yasaklandığı halde akit esnasında zikredilen şartın anlaşmazlığa sebebiyet vermesi ve umumi bir örf ve adet haline gelmesi durumunda geçerli olacağı İslam hukukçuları tarafından benimsenmiştir. Ayrıca menfaat celbeden bütün borçlar faiz kabul edildiği halde⁽³⁰⁾ İslam hukuk tarihinde “bey’u’l-vefa”, Buhârâ bölgesindeki halkın borcunun çoğalması üzerine hukukçular tarafından önce fasit görülmüş, sonra da ihtiyaca binaen örf halini aldığı için geçerli kılınmıştır⁽³¹⁾.

(27) Geniş bilgi için bkz. Karaman, “Adet”, 1/371

(28) İbn Abidin, Resâil, 2/121; Zerkâ, age, 2/905-910

(29) Buhârî, Büyü’ 73; Tirmizî, Büyü’ 19

(30) Aclûnî, age, 2/125

(31) Ali Haydar, age, 1/88; Zerkâ, age, 2/906-907 dipnotta geniş izah yapılmıştır.

Örfün, vahiy döneminde mevcut olmasını şart koşarak nassların gelmesinin sona erdiği Hz.Peygamber (S.A.V)’den sonraki devirlerde geçersiz olacağını ve hükme mesned olamayacağını savunmak, İslam hukukunun sonraki dönemlerde ihtiyaca cevap verecek nitelikte olmasına aykırıdır. Ayrıca bu durum insanların İslam’ın genel anlamı naslara aykırı olmayan, zamanla anlayış ve yaşayış farklılıklarından doğan fiili durumun çözümüne de engeldir. Bu düşünce ile “ebedi ve evrensel hükümler taşıyan nasslardan bazılarının ibtal edilmesini gerektirecek sonuçlar doğurma riskini de beraberinde getireceği⁽³²⁾” fikrine zemin hazırlanmış olmaz. İctihat ve kıyasa ters düşen umumi örf ve adetlerin bunlara tercih edileceği Hanefî ve Maliki hukukçular tarafından benimsenmiş, bu tercih istihsan içerisinde değerlendirilmiş ve burada adetin eski olması şartı da aranmamıştır. Kıyas ve icthadın yapıldığı sırada mevcut olmayan bir husus sonradan adet haline gelirse kıyasa tercih edilecektir⁽³³⁾.

Sonuç olarak örf, İslam hukuku tarafından insanların ihtiyaçlarını karşılamada, hayatı daha rahat bir şekilde yaşanır kılmada aklîselim ve hukukî nasslara aykırı olmamak şartıyla muteber görülen bir hukukî delildir.

- SON-

(32) Koca, age, 263-264

(33) Seyyid Bey, age, 2/101; Karaman, “Adet”, 1/371

Aczimin Giryesi

Düşünce...

Derler ki "düşünce" akıl ile vicdanın sesidir,
Peki, vicdansızların lakırdıları neyin sesidir?

Ahmet Sergi

M. Necati Elgin'e Gönderilen MEVLEVÎ MEKTUPLARI -11

HALİL CAN'IN MEKTUPLARI -2

Ali IŞIK

3.a:

Bismihî

es-Selamü Aleyküm

İstanbul-Galata

8/ Mart / 1957

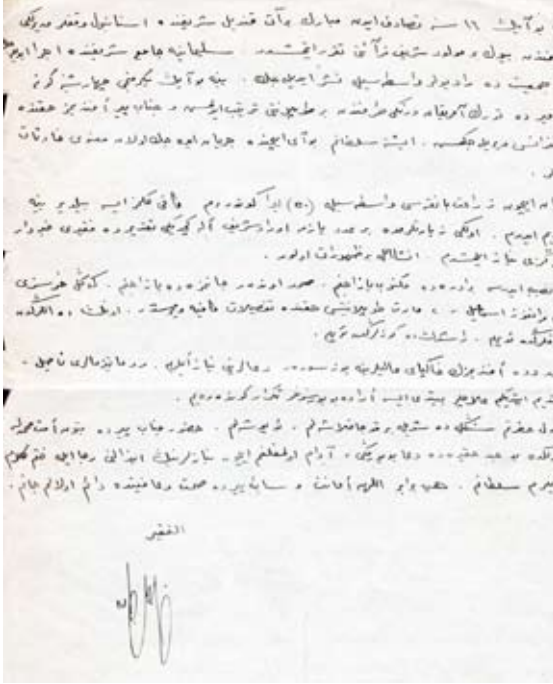
Merhaba Ya Sultan;

Bütün ihvana, fakire feyz ihvan eyleyen kıymetli mektubunun teşekküründen acizim. Huzûr-ı şâhâne-i cenâb-ı Hüdâvendigâr'dan şeref mevrûd³⁰ olan yazın, bugüne kadar elden ele dolaştı. Herkes nasip aldı. Allah senden razı olsun. 2/ Mart / 957 Cumartesi günü Ekrem Beyefendi'nin saadethanelerinde iken ve neş'e-i rûhânînin³¹ tam kıvamında iken gelen telgraf, hepimizi müstağrak-ı sürûr³² eyledi ve derhal "يا ساليق المدافعي على الصلاة"³³ mısraıyla ibtidâr³⁴ eden Sûzinâk Âyin-i Şerîfî'nin kıraatine başlandı. O anda bütün gönüller, Huzûr'a merbût³⁵ olarak tarife sığmayan bir hâletle neş'eye devam olundu. Bu hâl saat 16'dan nısfü'l-leylin³⁶ bir buçuğuna kadar devam etmiş. Bizler denizaşırı semtte oturduğumuzdan bi'l-mecbûre³⁷ yatsıdan sonra istemeye istemeye saat dokuzda ayrıldık; fakat ayağı karada olanlar arz ettiğim saate kadar füyûzât-ı cenâb-ı Mevlâna'dan³⁸ müstefid³⁹ olmuşlar. Buna vesile olan sizlere cümleten şükran ve dualar edildi. Elhamdülillah sümme elhamdülillah Şeb-i Arûs vesilesiyle âsmân-ı Konevî'nin⁴⁰ havâ-yı rûhaniyetini istişâmâma⁴¹ mazhar ol-

3.a:

duğumuz tarihte, kütüphane binasında icra edilen âyin-i şerifte hazır bulunan Fransız cemaatine mensup delikanlı ile, Kavkanas hâlen buradalar. Paris Konservatuvarı hesabına, kendi arşivleri için yeniden bir âyin-i behîn-i Mevlevî'yi⁴² şeride tespit etmek istiyorlarmış. Bu maksatla Galata-Kulekapısı Dergâh-ı Şerîfinde icra eyleyecek mukâbele-i şerif için hükümetten müsaade istihsâl⁴³ eylemişler hâlen harap Galata Dergâh-ı Şerîfinin bu vesile ile, bir nebze dahi

3.b: olsa tamirine bugünlerde başlanacak imiş. Mukâbele-i şerîf için ramazan arifesine müsâdîf⁴⁴ olan 31/ Mart/ Pazar gününü söylüyorlar. Bakalım nasıl olacak. Bilmem ki o günlerde burada bulunmak sizler için kabil olabilecek mi?

3.b:

Yine bu ayın 16'sına tesadüf eden mübarek berat kandil-i şerîfinde İstanbul Vakıflar Müdürlüğü tarafından büyük bir mevlûd-i şerîf kıraati takdir etmiştir. Süleymaniye Cami-i Şerîfinde icra edilecek. Bu cemiyet de radyolar vasıtasıyla neşredilecek. Yine bu ayın yirminci Çarşamba günü İzmir'de Türk-Amerikan Derneği tarafından bir toplantı tertip edilmiş ve Cenâb-ı Pîr Efendi'miz hakkında konferans verilecektir. İşte sultanım bu ay içinde cereyan edecek olan manevî hadisât bunlar.

Kurban için Ziraat Bankası vasıtasıyla (50) lira gönderdim kâfi gelmez ise bildir yine takdim ederim. Evvelki ziyaretlerimde bir adet yazma evrâd-ı şerîf⁴⁵ ele geçtiği takdirde

fakîri haberdar etmenizi niyaz eylemiştim. İnşallah bir zuhûrât⁴⁶ olur. Allah nasip ederse biradere de mektup yazacağım. Mehmet Önder canımıza da yazacağım. Gönül hırsızı bizim Marangoz İsmail, 2 Mart toplantısı hakkında tafsilât-ı kâfiye⁴⁷ vermiştir. Onun da ellerinden, yanaklarından operim. Raşit'imın de gözlerinden operim.

Mehmet Dede Efendi'mizin hâk-i pâ-yi âlilerine yüz sürer dualarını niyaz eylerim. Romatizmaları nasıl. Takdim ettiğim ilaçlar bitti ise irade buyursunlar tekrar göndereyim.

Gel hazretim seninle de şöyle bir kucaklaşalım, öpüşelim. huzûr-ı cenâb-ı Pîr'de bütün ümmet-i Muhammed'le birlikte bu abd-i hakîre de dua buyurmanı, adam olmağım için niyazlarımın ibzâlini⁴⁸ rica ile hatm-i kelâm⁴⁹ eylerim sultanım. Hep beraber Allah'ı emanet ve sâye-i Pîr'de⁵⁰ sıhhat ve afiyette olalım canım.

e'l-Fakîr

İmza

(Halil Can)

- 30 mevrûd: Gelen, gelmiş; getiren, getirmiş.
- 31 neş'e-i rûhânî: Ruhânî neşe.
- 32 müstağrak-ı sürûr: Sevince boğmak.
- 33 Türkçesi: "Ya saki kurtuluşumuz için şarap (getir)..."
- 34 ibtidâr: Hızla başlama.
- 35 merbût: Bağlanma.
- 36 nisfû'l-leyl: Gece yarısı.
- 37 bi'l-mecbûre: Mecburiyetten.
- 38 füyûzât-ı cenâb-ı Mevlâna: Hazret-i Mevlâna'nın feyizleri.
- 39 müstefîd: İstifade etme, yararlanma.
- 40 âsmân-ı Konevî: Konya'nın gökyüzü.
- 41 istişmâm: Koklama.
- 42 âyin-i behîn-i Mevlevî: Pek güzel bir Mevlevî ayini.
- 43 istihsâl: Elde etme, sağlama.
- 44 müsâdîf: Rastlama.
- 45 evrâd-ı şerîf: Sık ve devamlı okunan mübarek dualar.
- 46 zuhûrât: Umulmadık şekilde gerçekleşme.
- 47 tafsilât-ı kâfiye: Yeterli açıklamalar.
- 48 ibzâl: Bol bol sarf etme, kullanma.
- 49 hatm-i kelâm: Son söz.
- 50 sâye-i Pîr: Mevlâna'nın gölgesi.